

IN MEMORIAM

HIKISCH REZSŐ. Súlyos veszteséget szenvedett építőművészetünk *Hikisch* Rezső elhalálozásával. Ma működő építészeinknek ő volt egyik legtekintélyesebb tagja, az általános tiszteletet komoly és szorgalmas művészi munkássággal érdemelte ki. Régi építő-családból származott, amelynek működése viszszanyúlik a XVIII. századba. Ez az örökségül kapott építész-vér, tehetsége, hosszú tanulmányai képesítették arra, hogy egész sor, többnyire monumentális munkájával magára terelje a figyelmet. Nem a vállalkozók, hanem az alkotók típusához tartozott. Iskolázottsága drezdai, müncheni volt, hazatérve eleinte a magyar népies építkezés vonzotta s ez a stíluskorzakka eltartott a halasi városház tervezéséig, ennek befejezte után inkább a modern klasszicizáló irányt képviselte. Ennek formanyelvét nagy ízléssel, nemes tartózkodással művelte ott, ahol monumentális feladatok megoldásáról volt szó; bérházain és villáin a gyakorlati élet követelményeit mindig össze tudta egyeztetni ezzel a nemesen egyszerű harmóniára való törekvésével. Leginkább ideális feladatok vonzották, így például fáradhatatlanul vett részt a többször ismétlődő Erzsébet-szobor pályázatokon, amelyeknek végül is ő lette a győztese. Építészeti közügyeinkben szaporán vették igénybe tanácsát; pártatlanságát, őszinteségét mindenki üsmerte és tisztelte.

Hikisch Rezső Budapesten született 1876-ban, itt végezte középiskoláit és a felső építőipariszkolát, azután id. *Ray* Rezső irodájában

dolgozott két évig. 1896—99. a drezdai akadémiának volt növendéke, két évig *Paul Wallot* mester vezetése mellett tanult, egyidejűleg rendkívüli növendéke volt a drezdai műegyetemnek. Erre egy évig Münchenben dolgozott *Theodor Fischer* tanár műtermében, ahol főképp modern kőhidak tervezésében vett részt. 1901-ben néhány hónapot Párizsban töltött, utána Olaszországot járta be, 1902-ben Budapesten telepedett le, ahol első sikerét a Kossuth-mauzóleum pályázatán aratta huszonöt éves korában (III. díj). Utána következett az Erzsébet-émlékmű pályázata, amelyen megnyírt első ízben az elsődíjas csoportba került. 1905-ben építészeti irodát nyitott, első munkája a kiskunhalasi városház, szálloda és színház volt. 1908-ban építette Ferenbach Károly babapusztai úrilakját, 1910-ban a III. ker. szentendrei-úti községi iskolát, 1913-ban az Astoria-szállót, a Múzeum-körúti Kundfélé bérpalotát. 1916-ban a fővárosi krematórium-tervpályázaton neki jutott az első díj, a kivétel azonban elmaradt, mert az akkori belügyminiszter nem engedte meg egy ily célú intézet felépítését. 1919-ben Zala György szobrásszal első díjat kapott a végleges Erzsébet-szobor pályázaton, amelyen a kivittelt is megkapta, a művet eleinte a Margitszigetre tervezték, végül a Dunaparton, a belvárosi templom mellett épült föl. A soproni hőség-émlék, a székesfehérvári hősi emlékmű építészeti része is tőle való. Művészi alkotóerejének teljességében ragadta el a halál Budapesten július 28-án.¹

MŰVÉSZETI ÉLET ÉS IRODALOM

AZ ARCHAEOLOGIAI ÉRTEŚITŐ ÚJ KÖTETE (új folyam, 1932—33, XLVI. kötet, szerk. *Hekler Antal*) ismét tanúságot tesz arról az irányról, amely az immár hatvanöt éves multra visszatekintő folyóiratot mindinkább jellemzi. Ahogy az a társulat, amelynek hivatalos közlönye, régészeti és embertaniból régészeti és művészettörténeti váltzott át, úgy az *Értesítő* is, amely mindenkor a legújszerűbb tükröztette a kutatásoknak és tanulmányoknak az érdeklődés előterében álló tárgyait, most kevés kivétellel művészettörténeti tanulmányokat tartalmaz. Ezek közül terjedelem dolgában is első helyen áll *Bodonyi József* értekezése, melyben a késő antik mozaikok aranyalapjának keletkezését és értelmét vizsgálja. A régebbi meghatározásokból indul ki. *Riegl* ugyanis a késő római

iparművészetről szóló híres művében az aranyalaphoz az anyagi alapsík ideális térére való átalakulásának nyilvánulását ismerte fel, míg a *Riegl*le ellenséges *Strzygowski*-iskola egyik tagja, *H. Barstl*, kerekben tagadja ezt a funkcióját és csak az elvont dekoratív falat látja benne. *Bodonyi* a bécsi *Wickhoff—Riegl—Dvořak—Schlosser*-féle művészettörténeti iskola mélyreható felfogásával és széleskörű alapvetésével foglalkozik e problémával, amely a késő antik, vagy, mondjuk, ökervezény művészeti megértése szempontjából létezőleg fontos. Vizsgálódása a római *Santa Maria Maggiore* bazilika főhajójában levő szenttörténeti mozaikokon alapul, amelyek szerinte a IV. századbeli „renaissance” szellemét árulják el. Ezekben az elbeszélő mozaikokban az aranyalap különféleképpen fordul elő: a táj közepén, az előtér gyepeívja és a háttér hegylánc között, — széles sávként a talajt jelképező elvont rövid zöld sáv és az ég

¹ *Elek Artúr* »*Hikisch* Rezső és művészete című tanulmányát I. folyóiratunk II. (1926) évfolyama 10. számában.

köz, — nem vízszintesen, mint az előbbi két esetben, hanem a tájon látszólag szabálytalan áthúzódó függélyes sávban. A hellenisztikus és késő antik tájképművészet fejlődését nyomon követve a szerző finoman állapítja meg, hogy a Sta Maria Maggiore mozaikjaiban az aranyalap az ég és föld között elterülő fénytér szimbóluma. Helyesen ismerte fel, hogy ez az „aranyzóna” egyúttal a magasabb fény-szféra megtévesztése is, az isteni világ ősi szimbóluma. Az aranyalap így, mint a földöntúli kifejezője, kapcsolja egybe az öke-resztény bazilikák transzcendens ábrázolásait, amelyek színtérét, jobban mondva a térből és időből kiemelt helyét az aranyalap felülmulthatatlan nyomatékkal jelzi, a földön lejátszódo eseményekkel, amelyek ezáltal maguk is mintegy magasabb jelentőséget nyernek. Es kétségtelen, hogy az aranyalap alkalmazása dekoratív tekintetben is egységbe foglalja a templomok apsisát és diadalív díszítő transzcendens képeket a templomhajó elbeszélő mozaikjaival.¹

D. Sicilianos budapesti magánygyűjteményben levő, szakállas férfifejet ábrázoló görög márványrelieftörödéket mutat be, amelyet az athéni Kerameikos közelében találtak. A szép mű, amely kétségkívül síremlék töredéke, az V. század második feléből való.

Erdélyi Gizella Pécsert talált római bronzkorsót ismert, amelynek testét eredetileg ezüsttel kitöltött vésett ábrázolás díszíti: a bacchusi thiasos képe, közepén a két szatír által támogatott ittas Herakles alakjával. Nem elsőrendű műhelyből származó hellenisztikus mű, melynek keletkezési idejét Caracalla császár idejére tették, a híres egyedi bronzkancsó mellett figyelemreméltó emléke a provinciákba eljutott hellenisztikus iparművészetnek.

Oroszlán Zoltán egy Dunapenteléről származó kódomborműben — amelyen félköríves fülkében kezét oltárka fölé tartó katona alakja látható, — Mucius Scaevola abbreviált ábrázolását ismeri fel. A kő, amely méreteiben és tagoltságában feltűnően egyezik ugyancsak Dunapentelén talált más domborművekkel, amelyek tárgya a mitológiából és hősmondából van merítve (Orpheus az állatok közt, Orpheus és Eurydike, pihenő Herakles, Bellerophon, Aeneas menekülése), ezekkel együtt valamely monumentális épület díszül szolgálhatott. A magyarszát meggyerő, ámbár az oltárkán levő lángok nehezen ismerhetők fel és ámbár e hős ábrázolására, mely mint történeti alak Dunapentelén eddig elszigetelten áll, az antik emlékműgyag-

¹ A minél finomabb fogalmi meghatározásra irányuló törekvésben a szerző — mint általában a bécsi iskola — itt-ott túlzásba esik. Semmiestre sem szükséges oly újdonsült műszavak felsorolása, mint például *hypotaetikus* és *parataetikus*, amelyek egyszerűen a térbeli ábrázolásnak távlati vagy távlatatlan módját jelentik.

ban nincs analogia. Ugyancsak Oroszlán Zoltán ismerteti a székesfehérvári múzeumban levő, Fővenyuszután talált érdekes domborművet, nyilván épületfríz töredékét, amelyről a szerző megállapítja, hogy az az erőszakoskodó Hephaisztos elől menekülő Pallas Athénét és talán Erichthonios születését ábrázolja.

Örömmel üdvözöljük *Balogh Ilona* szép tanulmányát, amelyben az olasz románkori szobrászat magyarországi hatásait vizsgálja. Teljesen meggyőző az első rész, amely a pécsi székesegyház faragványaival foglalkozik és amellyel — legalább részben — beteljesedik a Magyar Művészetben (X. évfolyam, 3. szám) kifejezett óhajunk, hogy azok tudományos meghatározására a fiatal magyar művésztörténeti iskola valamelyik tagja vállalkozzék. Reméljük, hogy a szerzőnek, aki a pécsi kriptalejázat reliefsjeinek keletkezési idejét a XIII. század elejére teszi és helyesen ismeri fel bennük Benedetto Antelami művészetének uralkodó hatását, módjában fog állni, hogy tanulmányait kiegészítse. Kevésbé meggyőző a jáki templom szobrainak és a gyulafehérvári székesegyház egyes domborműveinek Antelami művészetével való összefüggése, míg viszont az esztergomi egykori Porta Speciosa esetében a bizonyítás teljes mértékben sikerült.

Ybl Ervin ismét tanúságot tesz éles szeméről és az olasz szobrászat emlékeinek széleskörű ismeretéről, midőn a Géber Antal-gyűjteményben levő ismeretlen eredetű szakállas márványfejet a XIV. század közepéről való velencei munkának határozza meg és Filippo de Santi szobrásznak a velencei S. Simone Grande templomban levő Odorico-síremlékével és Szent Simeon prófétának ugyanott levő síremlék-maradványával hozza összefüggésbe.

Pigler Andor az esztergomi keresztény múzeumban levő oltárszárny tárgyát állapítja meg: a képen szinte geszterdén ábrázolt női alak, kezében tükörrel, lábainál ékszerládikával, a falakon drága edényekkel, künn a szabadban felkantározott lóval, boroshordókkal, házzakkal a szórakozottan imádkozó gondolatának elkalandozását (Evagationes spiritus) jelképezi. Az oltárszárny Ipolyi Arnold gyűjteményével került az esztergomi múzeumba, mint a múzeum több más darabja Blasius Höfel bécsi fa- és rézmetsző (1792—1863) gyűjteményéből származik és Pigler megállapítása szerint valószínűleg 1450 körül készült osztrák munka.

Garády Sándor a Budapest határában, a Hidegkúti-úton általa az 1932. és 1933. évben végzett ásásokat ismerteti, melyek során sikerült Mátyás király Bonfini és Oláh által említett vadászkastélyának maradványait fölfedeznie. A talált sok faragványtöredék közül különösen becsek az azok, amelyek stílusukkal a budavári királyi palotából fennmaradt töredékekhez csatlakoznak.

Eber László.

MAGYAR KÜLTÖ MAGYARUL. — JANUS PANNONIUS. — BERCZELLI A. KÁROLY FORDÍTÁSAI, N. KONTULY BÉLA RAJZAIVAL. Prometheus kiadás. Szeged, 1934 május.

Csezmiczi János a magyar renaissance legkiválóbb humanista poétája, aki Guarino ferrarai névű iskolájában nevelődött korának legékeesebb tollforgatójává, latin nyelven írta költeményeit. Ennek az 500 évig idegen köntösben lappangó magyar tehetségnek poemáiból fordított magyarra egy csokorra valót Berczelli A. Károly, hogy megtérhessen végre övéi lelkéhez ez az idegenbe szakadt magyar érték. Nemes munka a mult évtizedeknek szemléltető feltárása, dicséret illeti érte a fordítót. Azonban a *Magyar Művészet*nek nem lehet hivatása még szellemtörténeti megfontolások okán sem irodalmi kérdésekkel foglalkoznia és hogy mégis megemlékezzünk néhány sorban a könyvről, tisztán azért történik, mert szeretjük a vidéki egyetemi városok ifjú magyarságának szellemi lendületét és legfőképpen azért, mert minden szellemi munkájukhoz szívesen kapcsolják a képzőművészeti hatók szépséget sugárzó eszközeit. Janus Pannónius magyarosított verseit is illusztrációk ékítik. Nemessányi Kontuly Béla készítette hozzájuk a rajzokat. A mának megsajátított festőművészetét és grafikáját próbálta hozzá csendíteni a XV. század pogányságból megéledt szépségeszményéhez. Meg kell jegyeznünk, nem igen sikerült neki. Osszintébb és alázatosabb megértéssel kellett volna ez 500 éves poemákhoz közelednie, hogy a szemlélet számára képzőművészetté tudja átköltetni őket. A formai szépség talán soha olyan mélyen és őszintén nem volt igénye az embernek, mint éppen a renaissanceban. A fegyelmezett nyelvi és formai érték a lehangosultabb Janus Pannónius verseiben is. Az illusztrációk pedig érdektelenül kezeset mondók, modernül elnagyoltak, nem is korszerűek, de nem is magyarok. Az illusztráció akkor jó, ha a szöveg képszerű vizióját döbbeneti élénk; ezek a rajzok alig érdekelnek, nem sejtetik a humanistává lett magyar sem költői, sem emberi értékeit. N. Kontuly Béla eszendőket töltött Olaszországban, ahol életesebben a renaissance, mint nálunk és bizonyára megihlette őt. Azért hiányoljuk meg e rajzokat, mert adósumk maradt a renaissance formai szépségével.

Dr. Décsi Géza

ARS HUNGARICA 5. MEDGYESSY FERENC. IRTA: FARKAS ZOLTÁN. Budapest, 1934. Bisztrai FARKAS FERENC kiadása.

A legmaibb magyar szobrászatnak elmulhatatlan értéke, teljesedett művésze kétségtelenül Medgyessy Ferenc, aki azonban nem tartozik már a fiatalok közé, hiszen 53 esztendő. Az egyiptomiak ősi egyszerűségétől

megihletett művészet az alkotások gazdag sorával, már majdnem lezárt életműnek hat. Mélto azonban, hogy a korszerű magyar művészek reprezentáns sorában Bernáth Aurél, Egy József és Szőnyi István festők után mint első modern magyar szobrászt, őt ismeresse az „Ars Hungarica” időszéri művészeket ismerető díszes könyvsora. Farkas Zoltán szeretettől és megértéstől lelkes tanulmányban ismereti ősi szépségű művészetét. A művész teremtő erőnek gondos átvizsgálása után lelkesen állapítja meg, hogy Medgyessy egyszerűsége, nagyvonalúsága, új arcú plasztikai szépsége nem öröklött, nem eltanult, nem leutánozott és kölcsönzött ültözék, hanem a lelkéből teremtett őszinte művészi forma. Ezt a nagy, mindenkitől elhatárolt egyedülvalóságot és egyszerűvalóságát talán nem ismerem el Medgyessy művészetének, de mindenesetre osztom alkotói képességének ősi őszinteségét és plasztikai erejének önkénytelen sajátosságát, amely megindulásában és kifejlődésében az egyszerűhöz, a mindigvalóhoz, az örökhöz, a tartalmilag teljeshöz ösztönzi a nagy művészeket s így formailag a lényegre korlátozza alkotásaikban a mesterségbeli részlet a művészetnek. Lapidáris tömörséggel kapcsolja Farkas Zoltán tanulmányához az életrajzi adatokat és gondos utánjárással összegyűjtötte a Medgyessyvel foglalkozó magyar irodalmat. 32 pompás fotográfia festi teljessé e kötetet, amelyek felölelik Medgyessy alkotásainak legértékesebb darabjait. Nyomdatechnikailag kitűnőek a reprodukciók és a kétdimenziós teljesen tökéletes szobrási élményt közvetítenek. Nyeresége e kötet a magyar művészi irodalomnak és egyként dicséret illeti érte a művészt, a szerzőt, Ártinger Irmét, a szerkesztőt és a kiadót.

Dr. Décsi Géza

LONDON. A Wallace-Collection a közel-multban érdekes és értékes alkotással gyarapodott: George Blumenthal, a híres new-yorki gyűjtő, ajándékol adta Cima da Coneglianokan a Madonnát Szt. Ferenc és Szt. Antal között ábrázoló oltár-lunettáját, amelyet most végre egyesítettek az oltárnak Szt. Katalint ábrázoló középrészével.

CIMLAPUNKON Andrea della Robbia angyalfejté közöljük. E reprodukció, valamint — a Szépművészeti Múzeum Rembrandt és Correggio képei kivételével — a füzet összes többi reprodukciója Dr. Wittmann Ernő gyűjteményének darabjait ábrázolja.

Fetelés szerkesztő: Dr. Majovszky Pál

Főmunkatárs: Dr. Lázár Béla

Segéd-szerkesztő: Dr. Péter András

Kiadó: Ormos György

Magyar Művészet. 1934. 8. szám

Szerkesztőség: VII., Erzsébet-körút 7. 1.